

СОЦІОЛІНГВІСТИКА

ІНТЕГРАЦІЙНИЙ НАПРЯМ ДОСЛІДЖЕНЬ

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

SOCIOLINGUISTICS

INTEGRATIVE RESEARCH DIRECTION

ACADEMIC DISCIPLINE

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка

СОЦІОЛІНГВІСТИКА
ІНТЕГРАЦІЙНИЙ НАПРЯМ ДОСЛІДЖЕНЬ

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

SOCIOLINGUISTICS
INTEGRATIVE RESEARCH DIRECTION

ACADEMIC DISCIPLINE

Монографія

За ред. Галини Мацюк

Львів – 2021

Автори:

Г. Мацюк (ред.), О. Горда, А. Чучвара, О. Бутковська, М. Гавриш,
Ю. Дзябко, Л. Дуда, З. Купчинська, І. Митнік, С. Пилипчук,
С. Соколова, Л. Струганець, М. Рослицька, О. Трумко

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського національного університету імені Івана Франка.
Протокол № 22/11 від 24 листопада 2021 р.*

Рецензенти:

д-р філол. наук, старший науковий співробітник **Оксана Данилевська**
(Інститут української мови НАН України, відділ стилістики, культури мови і
соціолінгвістики);

д-р філол. наук, проф., провідний науковий співробітник **Сергій Єрмоленко**
(Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, відділ загального
мовознавства);

д-р філол. наук, проф. **Тетяна Сукаленко** (Університет державної фіскальної
служби України, кафедра журналістики, української словесності та культури)

С 70 Соціолінгвістика: Інтеграційний напрям досліджень. Навчальна дисципліна : монографія / [Г. Мацюк, О. Горда, А. Чучвара та ін.] ; за ред. Галини Мацюк. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – 280 с.

ISBN 978-617-10-0683-6

Монографія присвячена питанням історичної, синхронної та прикладної соціолінгвістики. У складі авторів представники різних наукових осередків. Праця знайомить з формуванням нової науково-методичної традиції, пов'язаної із розвитком соціолінгвістичних досліджень у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Проблематика розділів висвітлює теоретичні результати дослідницької групи, яка за останні п'ятнадцять років упровадила 10 нових дисциплін соціолінгвістики в навчальні програми філологічного факультету університету, за визнанням МОН України, сьогодні базового вишу з вивчення питань соціолінгвістики.

Різні аспекти взаємодії мови та суспільства в історії та сьогоденні, досліджені на матеріалі української, англійської, німецької, польської, російської та японської мов, зацікавлять студентів та науковців.

УДК 81'27-115

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2021

© Г. Мацюк, О. Горда, А. Чучвара, О. Бутковська, М. Гавриш, Ю. Дзябко, Л. Дуда, З. Купчинська, І. Митнік, С. Пилипчук, С. Соколова, Л. Струганець, М. Рослицька, О. Трумко, 2021

ISBN 978-617-10-0683-6

ЗМІСТ

Вступ

З п'ятнадцятиріччям! Викладання дисциплін соціолінгвістики як нова традиція на філологічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка (<i>Святослав Пилипчук</i>)	7
Про наукову комунікацію між дослідницькими групами Інституту української мови НАН України та Львівського національного університету імені Івана Франка (<i>Світлана Соколова</i>)	18
Штрихи до портрета соціолінгвістичної наукової школи Львівського національного університету імені Івана Франка (<i>Любов Струганець</i>).....	23
Розвиток ідей історичної, синхронної та прикладної соціолінгвістики: стан і перспективи співпраці українців Варшавського університету та Львівського національного університету імені Івана Франка (<i>Ірена Митнік</i>).....	25
Місія соціолінгвістики в університетській освіті (<i>Зоряна Купчинська</i>).....	29

Розділ 1. Історична соціолінгвістика

1.1. Проблеми, категорії і зв'язки між мовою та суспільством з історичної перспективи (<i>Ірена Митнік, Мар'яна Рослицька</i>)	33
1.2. Кодифікація української мови на народній основі в мовознавчому дискурсі Галичини (друга половина XIX ст.) (<i>Оксана Горда</i>).....	58
1.3. Комунікативна взаємодія в соціогрупі “міська сім'я” (на матеріалі творів Івана Франка) (<i>Оксана Трумко</i>)	72
1.4. Мовна ситуація в екстремальних умовах повсякденності: роки II Світової війни (<i>Галина Мацюк</i>)	86
1.5. Від мови до нації: приклад Японії (<i>Юлія Дзябко</i>)	112

Розділ 2. Синхронна соціолінгвістика

2.1. Розбудова предметного поля соціолінгвістики в умовах новітньої парадигми (<i>Оксана Горда, Оксана Трумко</i>).....	127
2.2. Формування терміносистеми сучасної соціолінгвістики: теоретичні передумови зіставного аналізу (<i>Оксана Бутковська</i>)	152

2.3. Комунікація в суспільстві. Стратегічний наратив “війна на сході України” в посланнях Глави УГКЦ Святослава (Шевчука) (<i>Адріана Чучвара</i>)	172
---	-----

Розділ 3. Прикладна соціолінгвістика

3.1. Лінгводидактичний аспект формування соціолінгвістичної компетентності філолога (<i>Любов Струганець, Адріана Чучвара</i>)	191
---	-----

3.2. Лексикографічний вимір міського іменника: частотний словник-довідник імен львів'ян першої половини ХХ ст. (<i>Леся Дуда</i>)	202
--	-----

3.3. Лексикографічний вимір невербальної асиметричної комунікації: короткий словник соціально маркованих жестів (на матеріалі художніх творів Івана Франка) (<i>Марія Гавриш</i>)	217
--	-----

Література до розділів	233
-------------------------------------	-----

Інформація про авторів	278
-------------------------------------	-----

Анотація	279
-----------------------	-----

CONTENT

Introduction

Happy 15th anniversary! Teaching the disciplines of sociolinguistics as a new tradition at the Faculty of Philology of Ivan Franko National University of Lviv (<i>Sviatoslav Pylypchuk</i>).....	7
On scientific communication between research groups of the Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine and Ivan Franko National University of Lviv (<i>Svitlana Sokolova</i>)	18
Touches to the portrait of the sociolinguistic scientific school at Ivan Franko National University of Lviv (<i>Liubov Struhanets</i>).....	23
Development of ideas of historical, synchronous and applied sociolinguistics: state and prospects of cooperation between the specialists in the Ukrainian language of the University of Warsaw and Ivan Franko National University of Lviv (<i>Irena Mytnik</i>)	25
Mission of sociolinguistics in university education (<i>Zoriana Kupchynska</i>).....	29

Section 1. Historical sociolinguistics

1.1. Problems, categories and connections between language and society from a historical perspective (<i>Irena Mytnik, Mariana Roslytska</i>)	33
1.2. Codification of the Ukrainian language on a folk basis in the linguistic discourse of Halychyna (second half of the 19 th century). (<i>Oksana Horda</i>).....	58
1.3. Communicative interaction in the socio-group “town family” (based on the works of Ivan Franko) (<i>Oksana Trumko</i>).....	72
1.4. Language situation in extreme conditions of everyday life: the years of the Second World War (<i>Halyna Matsyuk</i>).....	86
1.5. From language to nation: the example of Japan (<i>Yuliya Dziabko</i>) .	112

Section 2. Synchronous sociolinguistics

2.1. Development of the subject of sociolinguistics in a new paradigm (<i>Oksana Horda, Oksana Trumko</i>)	127
2.2. Formation of the terminological system of modern sociolinguistics: theoretical preconditions of comparative analysis (<i>Oksana Butkovska</i>).....	152

2.3. Communication in society. Strategic narrative “war in the east of Ukraine” in the addresses of the Head of the UGCC Sviatoslav (Shevchuk) (<i>Adriana Chuchvara</i>).....	172
--	-----

Section 3. Applied sociolinguistics

3.1. Linguodidactic aspect of the formation of sociolinguistic competence of a philologist (<i>Liubov Struhanets, Adriana Chuchvara</i>)	191
3.2. Lexicographic dimension of city names: frequency dictionary-reference book of names of Lviv residents of the first half of the 20th century (<i>Lesia Duda</i>).....	202
3.3. Lexicographic dimension of nonverbal asymmetric communication: a short dictionary of socially marked gestures (based on works of art by Ivan Franko) (<i>Mariya Havrysh</i>)	217

References	233
-------------------------	-----

Information about authors	278
--	-----

Abstract	279
-----------------------	-----

3.1. ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФІЛОЛОГА

Любов Струганець*
(Тернопіль)

Адріана Чучвара**
(Львів)

Навчання фахівців у сучасній парадигмі наукових знань потребує постійного вдосконалення. Студенти філологічних факультетів та факультетів іноземних мов, розвиваючи мовно-комунікативну компетентність, вивчають ще й предмети, пов'язані із методикою викладання мовознавчих дисциплін, наприклад, лексикології, теоретичної граматики чи фонетики іноземних мов¹. Існує думка, що методика викладання мовознавчих дисциплін у вищій школі – це предмет, зорієнтований на формування комплексу компетентностей: загальнопрофесійної, лінгвістичної, лінгводидактичної, педагогічної, дослідницької та ін. Чомусь випускають із поля зору дуже важливу компетентність

---

¹ Робоча програма навчальної дисципліни “Методика викладання мовознавчих дисциплін” (спеціальність 8.02030302. Мова і література (англійська), 2015–2016 рр.) / уклад. Н. В. Мосьпан. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/11388/1/N_Mospan_MVMD_GI.pdf (дата звернення: 3.04.2021); Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі : навч. посібник / О. Горошкіна, С. Караман, З. Бакум, О. Караман, О. Копусь ; за ред. О. Горошкіної та С. Карамана. Київ, 2015. С. 23.

* Любов Струганець, доктор філологічних наук, професор Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, e-mail: lyubovstruhanets@yahoo.com, <http://orcid.org/0000-0001-5611-4494>

** Адріана Чучвара, кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка, e-mail: adriana.chuchvara@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0002-4636-9968>

фахівця – соціолінгвістичну. Окремі праці з лінгводидактики хоч і підкреслюють потребу формування соціолінгвістичної компетентності², не розглядають її у зв'язку із впровадженням соціолінгвістичних дисциплін у навчальний процес³ чи із використанням категорій соціолінгвістики в методиці викладання української мови як іноземної. У такому контексті видається актуальним питання про лінгводидактичний аспект удосконалення соціолінгвістичної компетентності майбутнього фахівця-філолога та поглиблення на цій основі низки інших компетентностей.

Ставимо за мету обґрунтувати потребу розвитку методики викладання соціолінгвістичних дисциплін у виші як важливого чинника формування соціолінгвістичної компетентності студента-філолога та проаналізувати лінгводидактичний досвід з цього питання в університетах України. Підґрунтям нашого дослідження слугував доробок викладачів, які викладають дисципліни соціолінгвістичного спрямування на філологічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка: “Соціолінгвістика як наука про мову та суспільство”, “Вступ до соціолінгвістики”, “Мовна політика: світ і Україна”, “Мова та ідеологія”, “Мова та ідентичність”, “Прикладна соціолінгвістика”, “Теорія і методи аналізу соціолінгвістики”, “Знання про мову та суспільство в середній школі”, “Політична комунікація”, “Мова, громадська думка і пропаганда”, тому проаналізуємо методичну роботу професора Галини Мацюк, кандидата філологічних наук Оксани Бутковської, доцента Лесі Дуди, а також співавтора статті доцента Адріани Чучвари. Водночас беремо до уваги досвід із методики навчання соціолінгвістичних дисциплін, представлений у працях Юлії Дзябко та Марії Гавриш, і враховуємо розвиток методики викладання української мови як іноземної шляхом впровадження соціолінгвістичних категорій у публікаціях Оксани Горди та Оксани Трумко. Однак

² Кардашова Н. В. Роль лінгвосоціокультурної компетентності у фаховій підготовці майбутніх учителів іноземної мови. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 365–368. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_5_85 (дата звернення: 3.04.2021).

³ Мацюк Г. Програма спеціалізації із соціолінгвістики “Політична комунікація”. Львів, 2015. 62 с.

ще відчувається потреба ширшої лінгводидактичної інтерпретації набуття соціолінгвістичних знань, умінь і навичок.

У дослідженні зосереджуємо увагу на двох лінгводидактичних аспектах формування соціолінгвістичної компетентності філолога, а саме: 1) розвитку методики викладання соціолінгвістичних предметів у виші та 2) упровадженні соціолінгвістичних категорій у працях з методики викладання української мови як іноземної.

1. Розвиток методики викладання соціолінгвістичних дисциплін як нового напрямку методики викладання мовознавчих дисциплін у виші передусім відображають програми, посібники, словники, студентські проекти із соціолінгвістики. Початком відліку слугувала програма “Основи соціолінгвістики” для студентів філологічного факультету Львівського університету, запропонована у 2005 р. Ключові завдання програми було оприлюднено у доповіді професора Галини Мацюк про роль соціолінгвістики в ієрархії дисциплін мовознавчого циклу на міжнародній конференції “Мовна політика в ЄС і європейська університетська освіта”, що відбулась у Велико Търново 5–7 жовтня 2005 р.⁴

У 2009 р. студенти спеціальності “українська мова і література” Хмельницького національного університету вивчали дисципліну “Актуальні проблеми соціолінгвістики”. Для цього курсу Марія Гавриш розробила програму, навчальні матеріали (зокрема для дистанційного навчання), підготувала навчально-методичний посібник “Актуальні питання соціолінгвістики”⁵. Навчальне видання містить теоретичні відомості з курсу, плани практичних занять, завдання і запитання для самостійної роботи, теми для самостійного наукового пошуку (що завершується рефератом), опис методики проведення соціолінгвістичного

---

⁴ Matsyuk H. A new role for Sociolinguistics in the hierarchy of Linguistics disciplines (the experience of Ukraine). *Езиковата политика на Европейския Съюз и европейското университетско пространство*, Велико Търново, 5–7 октомври 2005 г. Велико Търново, 2006. Т. 2. С. 217–230.

⁵ Актуальні питання соціолінгвістики : методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи для студентів спеціальності “Українська мова та література” / уклад. М. М. Гавриш. Хмельницький : ХНУ, 2012. 55 с.

дослідження, список літератури та короткий словник соціолінгвістичних термінів. Відрадно, що матеріал виявився актуальним не тільки для організації навчального процесу, але й для роботи студентської групи “Соціолінгвістичне дослідження мовної ситуації у м. Хмельницькому”.

Своєрідною відповіддю на потреби безпекового виміру гуманітарної освіти⁶ стала програма спеціалізації із соціолінгвістики “Політична комунікація”, укладена 2015 р. Програма містить тематику і літературу до нових дисциплін (за вибором) для студентів 2–4 курсів: “Соціолінгвістика”, “Мовна політика: світ і Україна”, “Мова та ідеологія”, “Мова та ідентичність”, а також для магістрів: “Політична комунікація”, “Теорія і методи аналізу політичного дискурсу”, “Лінгвориторичні параметри політичного дискурсу”, “Мова, суспільна думка і пропаганда”, “Соціолінгвістичний практикум”, “Методика викладання дисциплін соціолінгвістики у вищій школі”, “Магістерський семінар із соціолінгвістики”⁷. Майже всі дисципліни впроваджені в навчальні плани філологічного факультету, однак ці предмети, як правило, мають статус тільки вибіркових⁸.

Різні види методичної роботи, пов’язаної із уведенням соціолінгвістичних дисциплін, актуалізували потребу створення підручників та словників із соціолінгвістики. Як відомо, після розпаду СРСР усі новоутворені незалежні держави отримали у

---

⁶ Мацюк Г. Безпековий вимір сучасної освіти і нові вимоги до змісту мовознавчих дисциплін на філологічних факультетах закладів вищої освіти. *Стратегічні напрями розвитку сучасної лінгводидактики* : монографія / за ред. Е. Палихати, О. Петришиної. Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. С. 68–76; Мацюк Г. Дисципліни соціолінгвістики як реалізація безпекового виміру гуманітарної освіти: досвід Львівського національного університету імені Івана Франка. *Соціолінгвістичне знання як засіб формування нової культури безпеки: Україна – світ* : матеріали II Міжнар. наук. конф. (м. Львів, 22–23 листопада 2018 р.). Львів, 2018. С. 77–78.

⁷ Мацюк Г. Програма спеціалізації із соціолінгвістики...

⁸ Мацюк Г., Митнік І. Динаміка комунікативної компетентності фахівця-україніста в контексті вимог сучасного соціокультурного і політичного середовищ України та Польщі. *Діалог мов – діалог культур. Україна і світ* : IX Міжнар. наук. інтернет-конф. з україністики. München, 1–4. November 2018. München, 2019. С. 101–110.

спадок проблеми мовного життя, які, як стверджує професор Юліане Бестерс-Дільгер (керівник міжнародного проєкту, присвяченого вивченню питань мовної політики та ситуації)⁹, були найскладнішими саме в Україні. У зв'язку з цим постало завдання розвивати методiku викладання дисциплін, пов'язаних із розкриттям ознак мовної ситуації та мовної політики в Україні та світі. У навчальних планах з'явилася дисципліна “Прикладна соціолінгвістика”, предметне поле якої охоплює характеристики мовного життя в різних країнах світу та, безперечно, в Україні.

В основу аналізу питань курсу закладено положення Празької лінгвістичної школи про свідомий вплив на розвиток мови, що стало базовим для розкриття політичних впливів на функції мов в історії та сьогоденні. Звідси прикладна соціолінгвістика сьогодні – це шлях у мовознавстві від “що” до “чому”. Підручник “Прикладна соціолінгвістика: питання мовної політики” Г. Мацюк (2009)¹⁰ для вивчення питань цієї дисципліни розкриває лінгвістичні засади мовного облаштування світу, універсальний та ідіоетнічний компоненти в його облаштуванні, мовну політику в Україні в історії та в роки незалежності. Зауважмо, що це видання сьогодні вимагає оновлення і перевидання: у мовному житті світу та України відбулися зміни, соціолінгвістичне пояснення яких потрібно донести до студентів.

Диференціація дисциплін соціолінгвістичного циклу засвідчує, що проблема створення посібників та підручників для навчання залишається актуальною. Тому формується соціолінгвістична лексикографія як один із нових навчальних ресурсів у методиці викладання соціолінгвістичних дисциплін і в недалекому майбутньому самостійне субполе соціолінгвістики. Динамічний розвиток соціолінгвістики потребує аналізу понятійного апарату, його систематизації та кодифікації у лексикографічних довідниках. Так, основою для укладання “Японсько-українського словника соціолінгвістичних термінів: термінологічне поле

---

⁹ Мовна політика і мовна ситуація: аналіз і рекомендації / за ред. Ю. Бестерс-Дільгер. Київ, 2008. 363 с.

¹⁰ Мацюк Г. Прикладна соціолінгвістика: питання мовної політики. Львів : Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 212 с.

“мовна політика”” Юлії Дзябко¹¹ послужили результати зіставного аналізу соціолінгвістичної термінології української та японської мов та публікації авторки, присвячені виробленню концепції українсько-японської галузевої лексикографії¹². Уперше використаний до систематизації термінів української та японської мов польовий підхід¹³ посприяв виявленню особливостей семантичної співвіднесеності термінологічних одиниць різних мов: побачити те універсальне, що складає сутність наукового пізнання в різних соціолінгвістичних традиціях, та виявити те ідіоетнічне, що утворює національну наукову картину світу¹⁴. Підкреслимо, що польова організація терміносистеми постає одним із продуктивних шляхів структурування мовного матеріалу, а тому може бути застосована для укладання соціолінгвістичних словників перекладного типу на матеріалі різних мов¹⁵.

Передумовою для укладання першого з історичної соціолінгвістики частотного словника-довідника “Імена львів’ян першої половини ХХ ст.” (на матеріалі метричних книг церкви св. Параскеви П’ятниці)¹⁶ послужили результати кандидатської

¹¹ Дзябко Ю. Японсько-український словник соціолінгвістичних термінів: термінологічне поле “мовна політика” / наук. ред. Г. Мацюк. Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 96 с.

¹² Dzyabko Yu. Українсько-японська лексикографія: у пошуках методології укладання галузевих словників. *Fiatal Szlavisták Budapesti Nemzetközi Konferenciája II. 2nd Conference for Young Slavists in Budapest*. Budapest, 2014. P. 47–50.

¹³ Дзябко Ю. М. Лексико-семантичне поле (ЛСП) як засіб типологічного опису семантики неспоріднених мов. *Сучасні наукові парадигми* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (Горлівка, 12 березня 2010 р.). Горлівка : Вид-во ГДПШМ, 2010. С. 63–65.

¹⁴ Дзябко Ю. Методика укладання “Японсько-українського словника соціолінгвістичних термінів”. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ : ВД Дмитра Бураго, 2018. Вип. 68. С. 26–32.

¹⁵ Dzyabko Yu. “Nihongo Ukurainago shakai gengogaku jiten” no hensan: sakusei to kijutsu houhou. “Gengo seisaku” no taaminogojikku fiirudo [Про укладання “Японсько-українського соціолінгвістичного словника: термінологічне поле “мовна політика””: процес створення]. *The 41st Annual Meeting of The Japanese Association of Sociolinguistics Sciences (JASS)*. Tokyo, March 10–11, 2018. Tokyo : Tokyo University, 2018. P. 150–153.

¹⁶ Імена львів’ян першої половини ХХ ст. : частотний словник-довідник (на матеріалі метричних книг церкви св. Параскеви П’ятниці) / уклад. Л. Дуда ; наук. ред. Г. Мацюк. Львів ; Дрогобич : Коло, 2020. 158 с.

дисертації Лесі Дуди “Соціальна природа імені” та відпрацьована методика укладання словника в низці її публікацій¹⁷. Поєднання у словниковій статті лінгвістичної та соціолінгвістичної інформації дало змогу розкрити зв’язок імен з державно-політичним контекстом міста; окреслити сутнісні ознаки іменника вірян греко-католицького віросповідання; виявити особливості спектра імен, форм імен та структури імен в іменнику представників соціогрупи “повитуха”; визначити відмінності у спектрі найменувань двох поколінь – дітей та батьків. Отже, словник маркує корелятивні зв’язки “ім’я – державно-політичний контекст”, “ім’я – віросповідання”, “ім’я – соціальна група”, “ім’я – вік”.

Разом із методикою навчання дисциплін соціолінгвістики виникає потреба в організації соціолінгвістичних студентських проєктів для вироблення практичних навичок здобувачів вищої освіти у дослідженні соціолінгвістичної проблематики. Цьому сприяє отриманий досвід під час написання курсових та магістерських робіт на теми, пов’язані з різними аспектами взаємодії мови та суспільства. Апробовано нові форми співпраці різних наукових середовищ: наприклад, українських студентів із німецькими славістами в міжнародному студентському соціолінгвістичному проєкті “Міжнародні зобов’язання України та Німеччини в контексті європейської мовної політики” у 2010 р. (керівник – професор Галина Мацюк), а також зі студентами-україністами Варшавського університету як доповідачами на соціолінгвістичній студентській конференції у 2012 р. (керівник – професор Ірена Митнік). Методика проведення Українсько-німецького

---

¹⁷ Луньо Л. Лексикографічний опис іменника парафіян (на матеріалі церкви св. Параскеви П’ятниці, перша пол. ХХ ст.). *Людина. Комп’ютер. Комунікація* : зб. наук. пр. / за ред. Ф. С. Бацевича. Львів : Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2010. С. 283–285; Дуда Л. Лексикографічний опис іменника м. Львова: соціолінгвістичний підхід. *Мова і суспільство = Language and Society* : зб. наук. пр. / гол. ред. Г. Мацюк. Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. Вип. 10. С. 35–44; Дуда Л. Лексикографічний опис іменника м. Львова: соціолінгвістичний підхід (жіночі прості імена). *Мова в суспільстві: семантика, синтактика, прагматика = Language in society: semantics, syntax, pragmatics* : кол. монографія / за ред. Галини Мацюк, Ірени Митнік, Олени Новікової. Lublin : Wyd-wo KUL, 2019. Ч. 1. С. 207–220.

студентського семінару із соціолінгвістики представлена у збірнику статей і тез українських та німецьких студентів, які брали участь у згаданому соціолінгвістичному проєкті 2010 р.¹⁸.

У Хмельницькому національному університеті під керівництвом доцента Марії Гавриш тривалий період працює студентська група “Соціолінгвістичне дослідження мовної ситуації у м. Хмельницькому”. Основні форми роботи такі: групові й індивідуальні заняття із членами проблемної групи, виконання самостійних наукових досліджень і обговорення їх результатів на засіданнях, написання наукових статей, курсових та магістерських робіт, участь у науково-практичних конференціях та конкурсах. У межах діяльності групи студенти підготували низку наукових проєктів: “Соціолінгвістичне дослідження мовної ситуації Хмельницької області”, “Функціонування української мови у сфері послуг міста Хмельницького”, “Мовний простір м. Хмельницького: моніторинг спортивно-оздоровчих закладів”, “Полілінгвальний простір Хмельницького: соціолінгвістичний аналіз назв торговельних закладів ТЦ “KVARTAL””, “Функціонування української мови у розважальних програмах українських телеканалів”. Такі підходи сприяють формуванню соціолінгвістичної компетентності майбутніх філологів під час реалізації освітнього процесу.

2. Упровадження соціолінгвістичних категорій у працях з методики викладання української мови як іноземної. Категорійний апарат є основою будь-якого дослідження. Метамова соціолінгвістики вже сформована, але лінгводидактичне осмислення соціолінгвістичних категорій ще потребує поглиблення. Передусім зауважмо, що зміст базової категорії “соціокультурна компетентність” уточнено в лінгводидактичних розвідках Оксани Горди. Авторка акцентує увагу на важливості такої категорії та її лінгвокраїнознавчого компонента у процесі формування комунікативних навичок особистостей,

---

¹⁸ Міжнародні зобов’язання України та Німеччини в контексті європейської мовної політики: українсько-німецький студентський семінар із соціолінгвістики / за ред. Г. Мацюк. Львів, 2010. 168 с.

які вивчають українську мову як іноземну. Передумовою формування соціокультурної компетентності іноземців визначено ознайомлення з інформацією про відомі постаті та знакові події, пов'язані з Україною. Запропоновано навчальні моделі формування зазначеної компетентності на прикладах вивчення біографічних даних відомих українців, зокрема композитора Володимира Івасюка, акторки Марії Заньковецької, нової української традиції – Дня вишиванки¹⁹.

У своїх публікаціях Оксана Горда опирається на дані соціологічного дослідження “Престижність української мови у середовищі студентів-іноземців Львова”, проведеного Міжнародним інститутом освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету “Львівська політехніка”. Дослідження розкриває особливості вдосконалення знань з української мови. Одним зі шляхів респонденти вважають перегляд українських постановок у театрах²⁰.

Зміст понять “мовленнєвий акт згоди”, “мовленнєвий акт незгоди”, “мовленнєвий акт відмови” та особливості їх реалізації в іншомовній аудиторії, яка вивчає українську мову як іноземну, допомагають іншомовцеві не тільки пізнати й опанувати лексико-граматичну організацію чужої мови, а й навчитися створювати та висловлювати повідомлення з урахуванням

---

¹⁹ Горда О. Про відомих українців в іншомовній аудиторії: Володимир Івасюк. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2019. № 14. С. 105–115. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/ukrinos/article/view/2725> (дата звернення: 4.04.2021); Горда О. Про Марію Заньковецьку на занятті з української мови як іноземної. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського*. Сер. “Філологія. Соціальні комунікації”. 2020. Т. 31 (70). № 1. Ч. 1. С. 28–32. URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/1_2020/part_1/8.pdf (дата звернення: 4.04.2021); Горда О. Формування лінгвокраїнознавчої компетенції на прикладі вивчення нової української традиції: День вишиванки. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 10. Т. 1. С. 16–21. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/10/part_1/5.pdf (дата звернення: 4.04.2021).

²⁰ Ключковська І., Гойсан В., Данчишин Н., Горда О. Престижність української мови у середовищі студентів-іноземців Львова (Опитування іноземних студентів ЛНМУ ім. Данила Галицького, НУ “Львівська політехніка”, ЛНУ ім. Івана Франка). Львів, 2020. URL: http://miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2020/01/Doslidzhennia_inozemni-studenty.pdf (дата звернення: 4.04.2021).

соціального та культурного контекстів (статусу і віку співрозмовника, комунікативної ситуації тощо)²¹.

У статтях Оксани Трумко досліджено засоби вербалізації комунікативних намірів (інтенцій), які опановують іншомовці на високому рівні вивчення мови (B2), також розкрито позамовні чинники, які впливають на якість вербалізації. Так, описано роль статусу адресата й адресанта (вищий/нижчий), віку, сфери спілкування у процесі вербалізації зауваження, невдоволення, осудження, погрози, скарги²², непрямих директивів (прохання, наказу, поради, дозволу, заборони та погрози), комісивів (згоди та відмови), репрезентативів (схвалення, незгоди та заперечення), експресивів (компліменту, вибачення та іронії) і декларативів (інформування)²³ тощо. Наприклад, у статті “Категорія самопрезентації в курсі української мови як іноземної” представлено не тільки набір лексико-граматичних категорій, які повинен освоїти іншомовець, а й зазначено, з якою метою їх можна вживати у процесі комунікації, зокрема для реалізації регулятивної функції самопрезентації, позначення себе як людини, що має певні повноваження, є наділена владою; для підкреслення свого вищого статусу, аніж це уявляє співрозмовник²⁴. Також проаналізовано ролі, які виконують мовці під час вербалізації комунікативних інтенцій вибачення, втішання, компліменту і співчуття²⁵.

Використання у фаховій підготовці філолога дисциплін соціолінгвістики, які розкривають навколишню дійсність кризь

---

²¹ Трумко О. М., Горда О. М. Категорії ствердження і заперечення в лінгводидактичному аспекті. *Наук. записки Бердянськ. держ. пед. ун-ту*. Сер. “Філологічні науки”. 2018. № 15. С. 66–72.

²² Трумко О. Конфліктний дискурс як об’єкт вивчення в іншомовній аудиторії. *Virtus : Scientific Journal / Editor-in-Chief M. A. Zhurba*. 2019. Issue 32. P. 175–178.

²³ Трумко О. Теоретико-методологічні засади викладання непрямих мовленнєвих актів в іншомовній аудиторії. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини : спільний укр.-румунський журнал*. Сер. “Філологічні науки”. 2019. №1 (21). С. 62–66.

²⁴ Трумко О. Категорія самопрезентації в курсі української мови як іноземної. *Міжнародний філологічний часопис*. 2020. № 11 (3). С. 131–138.

²⁵ Трумко О. Емпатія у лінгводидактичному аспекті. *Народознавчі зошити*. 2019. № 5 (149). С. 1286–1290.

призму суспільної природи мови та різних аспектів взаємодій “мова – соціальний факт/явище”, виконання проєктів, пов’язаних із соціолінгвістичним знанням, сприяють якісній підготовці студента-філолога. Крім того, використання соціолінгвістичного ресурсу в методиці викладання української мови як іноземної увиразнює потребу впровадження соціолінгвістичного знання під час формування майбутніх спеціалістів у цій ділянці. Безперечно, що в сучасній складній мовній ситуації, яку спостерігаємо в Україні, методика викладання мовознавчих дисциплін у вишах має бути нерозривно пов’язана із методикою викладання соціолінгвістики на філологічних факультетах (і не тільки).

Сподіваємося, що в перспективі методика викладання соціолінгвістики як самостійного напрямку лінгводидактики сприятиме формуванню високого рівня соціолінгвістичної компетентності студента – здатності “зчитувати”, оцінювати інформацію про життя лінгвосоціуму, своєю діяльністю впливати на зв’язки між мовою і суспільством, сприяти виробленню та реалізації важеної мовної політики.